

FERDİ KAZA SİGORTASINDA RİZİKO VE TÜRK TİCARET KANUNU İLE POLİÇE GENEL ŞARTLARI UYARINCA FERDİ KAZA SİGORTASI TEMİNATI

*Ar. Gör. İrem ARAL**

GİRİŞ

Ferdi kaza sigortası, sigorta hukukunun dört ana dalı olan yangın, nakliyat, hayat ve kaza dalları arasında tarih açısından en yeni ve uygulama açısından da en kapsamlı sayılan sigorta türüdür.

Ferdi kaza sigortası özellikle 19.yüzyılın başında endüstri ve teknolojinin gelişmesi ile meydana gelen kazaların doğurduğu riskleri karşılamak amacıyla doğmuştur. Ferdi kaza sigortasının uygulanmasına ilk olarak Avrupa'da özellikle İngiltere'de 1845 yılında demiryolu işletmesinin hizmete girmesiyle başlanmış ve zamanla sanayi devrinin günlük hayatta etkin hale gelmesiyle gelişimi hızlanmıştır¹. 1848'de kurulan ve daha sonra Commercial Union ile birleşen "Railway Passengers Insurance Company"i, 1850'de "Accidental Death Indemnity Company" izlemiştir².

Ülkemizde sigortacılık uygulaması gerçek anlamda cumhuriyet döneminde gelişmeye başlar. Sigorta kurumu cumhuriyetin kuruluşundan sonra milli sigorta piyasasının devlet eliyle oluşturulması yoluna gidilmesi politikası neticesinde milli şirketlerin kurulup faaliyete geçmesiyle birlikte kendi doğal işleyişine kavuşmuştur. 1924 yılında Fransız Urbain Şirketinin katılımıyla Milli Sigorta Şirketi; 1927 yılında ise Türkiye İş Bankasının teşviki ve ortaklığı ile Anadolu Sigorta Şirketi kurulmuştur. Bu süreç içerisinde milli şirketler başlangıçta bugün yürürlükte olan dan farklı olarak on iki tehlike sınıfı esasına göre düzenlenmiş bulunan tarifeye binaen ferdi kaza sigortası akdetmeye ve poliçe düzenlemeye başlamışlardır³. Özellikle 1940 ve 50'li yıllarda ferdi kaza sigortası teminatı Halk, Anadolu, Şark, İstanbul

* Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

1 AKTAŞ, Muzaffer: Ferdi Kaza Sigortaları, İstanbul 1972, s.8.

2 NOMER, Cahit/YUNAK, Hüseyin: Sigortanın Genel Prensipleri, İstanbul 2000, s.35.

3 AKTAŞ, s.11.

Umum Sigorta Şirketi gibi milli sigorta şirketleri tarafından yangın, nakliyat ve hayat sigortaları seçenekleri ile birlikte sunulmuştur⁴.

Günümüzde insanlar sosyoekonomik açıdan refah seviyelerinin yükselmesi ve sigorta kavramının bunu korumadaki etkinliğinin ve yararlarının bilincine varmaları neticesinde; kazalara karşı tedbir almak ve uğranılabilecek kayıpları en aza indirmek açısından azami önem arz eden ferdi kaza sigortasına hak ettiği değeri vererek her geçen gün artış kaydeden bir sigorta dalı haline getirmişlerdir.

Sigorta hukukunun önemli ve uygulaması yaygın dallarından biri olan ferdi kaza sigortası endüstriyel ve teknolojik gelişmelerin insan hayatına getirdiği rizikoların kapsamının genişliği ve çeşitliliği nedeniyle ihtiyaç duyularak geliştirilen bir kavramdır. Günümüzde teknolojik alandaki gelişmelerin hızla ivme kazanması ve bireylerin bunlardan yararlanmak suretiyle ulaşım seçeneklerini arttırması neticesinde sigorta hukuku açısından riziko olarak değerlendirilen kaza kavramı günlük hayattaki yerini almıştır. Bireylerin can ve mallarına yönelik kaza olarak tanımlanan tehlikelere birlikte karşı koyma fikri ferdi kaza sigortası kavramının doğumuna yol açmıştır. Bir bireyin kaza nedeniyle uğradığı zararın, aynı kazaya maruz kalabilecek ve henüz zarar görmemiş toplumun diğer bireylerinin malvarlıklarının katılımıyla katlanılmasını daha kolay bir hale getirilmesini amaçlayan ferdi kaza sigortası, günlük hayatta çeşitli şekil ve görünümde karşılaşılabilecek potansiyel kazaların sonuçlarının özellikle iktisadi bakımdan giderilmesine hizmet etmektedir.

İki bölüm şeklinde yapılan çalışmamızda sırasıyla;

İlk bölümde, ferdi kaza sigortasının rizikosu olan kaza kavramı ele alınarak, kaza olarak kabul edilen ve edilmeyen filler sayılmış; ikinci bölümde ise Türk Ticaret Kanunu ile Ferdi Kaza Sigortası Poliçe Genel Şartlarında düzenlenen ferdi kaza sigortası teminatları, kapsamı ve türleri ele alınmıştır.

§ 1. FERDİ KAZA SİGORTASINDA RİZİKO

I. KAZA RİZİKOSU

1. Tanım

Ferdi kaza sigortasında rizikoyu teşkil eden kaza kavramı TTK'nın kazaya karşı sigorta kısmında tanımlanmamıştır. Her ne kadar 1334. madde "tarif" kenar başlıklı olsa da mezkür madde ferdi kaza sigortasını tanımlamış ancak bu tür sigortasının esasını teşkil eden rizikoyu yani kaza kavramını açıklamamıştır⁵.

⁴ ERERDİ, Cemal H.: Sigortacılığımızın Tarihi, İstanbul 1998 s.113.

⁵ Doktrinde BOZER; kaza kavramı kanun tarafından tanımlanmadığından sözleşmenin taraflarının kaza kavramı üzerinde serbestçe anlaşabileceğini ileri sürmektedir. BOZER, Ali; Sigorta Hukuku, Sigorta Endüstrisi - Sigorta Hukukunun Genel Prensipleri, Tazminat Sigortası ve Çeşitleri, Ankara 1965, s.373.

Kaza hususunda kanuni bir tanım mevcut olmadığından öncelikle günlük dilde sıkça kullanılan kaza kelimesinin sözlük anlamından yola çıkmak yerinde olacaktır.

Kaza genel olarak sözlüklerde can ve mal kaybına yol açan kötü olay olarak açıklanmaktadır⁶.

Türk Dil Kurumu sözlüğü ise kazayı "bir kimsenin eli ve arzusu olmadan meydana gelen zararlı olgu" olarak tanımlamaktadır⁷.

Türk Hukuk Lügatı ise kazayı; "bir irade neticesi olmaksızın veya umulmayan bir hadise dolayısıyla bir kimsenin veya bir şeyin arıza veya zarara uğraması olarak tarif etmektedir⁸.

Ancak açıkça anlaşılacağı üzere kaza kavramının etimolojik anlamı sigorta hukuku açısından yeterli bulunmamaktadır.

Her ne kadar kaza kavramı TTK tarafından tanımlanmamış ve kazanın etimolojik anlamı sigorta hukuku bakımından tatmin edici olmasa da; FKSPGŞ.m.2'de yapılan tanımlama sigorta hukuku anlamında kaza kavramı ile ne kastedilmek istendiği açıkça ortaya koymaktadır.

FKSPGŞ.m.2 kazayı; "ani ve harici bir hadisenin tesiri ile sigortalının iradesi dışında ölmesi veya cismani bir bir arızaya maruz kalması" biçiminde tanımlamıştır. FKSPGŞ.m.2'de yer alan bu tanımlama aşağı yukarı Kıta Avrupası ülkelerinde kullanılan poliçelerde bulunan tanımların aynısıdır⁹.

FKSPGŞ.m.2'de yer alan düzenleme, kaza kavramının tanımına; kaza olarak nitelendirilen olayın ölüm veya sakatlığın doğrudan doğruya ve başlı başına nedeni olduğu hususunun eklenmesi gerektiği ileri sürülerek eleştirilmiştir Zira bedeni arızaya sebebiyet veren olayın kazanın kendisi, bedeni arızanın kazanın neticesi olduğunu ifade edilmiştir¹⁰.

Türk hukuk doktrininde kaza kavramı çeşitli yazarlarca tanımlanmaktadır. Şöyle ki;

ATABEK kazayı; sigortalının iradesi haricinde şedid ve nagihani ve harici bir tesir ile husule gelen bedeni bir zarar olarak tanımlamaktadır¹¹.

⁶ **ULAŞ, Işıl:** Uygulamalı Can Sigortası Hukuku, Hayat ve Kişisel Kaza Sigortaları, 2. Bası, Ankara 2002, s.132, dn.2.

⁷ **TÜRK DİL KURUMU TÜRKÇE SÖZLÜK**, <http://www.tdk.gov.tr>

⁸ **TÜRK HUKUK LÜGATI**, Ankara 1998, s.194.

⁹ **AKTAŞ**, s. 39; **ÜÇSEL, Hilmi:** Ferdi Kaza Sigortaları Ders Notu 1998-1999, Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı Yayınları, TSEV 33, İstanbul 1999 s. 12.

¹⁰ **AKTAŞ**, s.45; **NEYZİ, Ali:** Kaza Sigortaları Kaideleri ve Tatbikatı, İstanbul 1964, s.54-55.

¹¹ **ATABEK, Reşat:** Sigorta Hukuku, İstanbul 1950, s.397.

BOZER kazayı; dışarıdan, ani, şiddetli, birden ve gayri iradi bir tesirle bedeni arızanın meydana gelmesi biçiminde tanımlamaktadır¹².

DAMCI kazayı; sigortalının iradesi harici vücudun tamamıyesini haleldâr eden ani ve tesadüfi hadiseler olarak tanımlamaktadır¹³.

KARAYALÇIN kaza kavramını mesuliyet hukuku ve sigorta hukuku bakımından ayrı ayrı tanımlamaktadır. Yazara göre mesuliyet hukukunda kaza; bir malın veya şahsın zarara uğramasına sebep olan ve ilgili şahsın kasdi olmayan bir fiili veya tabiat, eşya yahut ilgili şahıs müstesna olmak üzere insanlardan yani dış alemde gelen ani bir hadise olarak tanımlamakta ve bu tanımın halk diline yerleşmiş ve geniş anlamda kullanılan bir kavramı ifade ettiğini belirtmektedir. Yazar sigorta hukuku bakımından kazayı ATABEK tarafından yapılan tanıma katılmak suretiyle yapmaktadır¹⁴.

Sigorta hukuku bakımından ise kazayı sadece bedeni zarara sebep olan dış hadiseler şeklinde tanımlayarak mesuliyet hukukundaki tanımın aksine nispeten daha dar kapsamlı bir kavramın söz konusu olduğunu ifade etmektedir¹⁵.

METEZADE'ye göre kaza kavramıyla kastedilen ani ve harici bir olayın etkisiyle sigortalının iradesi dışında ölmesi veya cismani bir arızaya maruz kalmasıdır¹⁶.

NEYZİ kazayı harici bir kuvvetin ani ve arzu edilmeyen tesiri ile meydana gelen bedeni sakatlıklar olarak tanımlamaktadır¹⁷.

Görüldüğü üzere Türk hukuk doktrininde yapılan tanımlamalar esas olarak aynı ortak noktaları bünyesinde bulundurarak kazayı "insanın bedeni üzerinde dışarıdan ansızın şiddetli ve bilinçsiz bir şekilde oluşan olay nedeniyle meydana gelen aksaklık hali" olarak tanımlayarak FKSPGŞ.m.2'de yapılan tanımlamaya paralel ve uygun bir düzenleme getirmiştir¹⁸.

¹² BOZER, 1965, s.373.

¹³ DAMCI, Adnan: Sigorta Hukuku Ders Notları, 1967-1968 İstanbul, s.150.

¹⁴ KARAYALÇIN, Yaşar: Mesuliyet ve Sigorta Hukuku Bakımından Başlıca İşletme Kazaları, Ankara 1960, s.18.

¹⁵ KARAYALÇIN, s.17.

¹⁶ METEZADE, Zihni: Sigorta Rehberi, İstanbul Ticaret Odası Yayın no:1991/15, İstanbul 1991, s.65.

¹⁷ BOZER, 1965, s.373; NEYZİ, s.54-55.

¹⁸ ATABEK, s. 397; BOZER, Ali : Sigorta Hukuku, Ankara 1981, s.261-262; PEKİNER, Kamuran: Sigorta İşletmeciliği-Prensipieri-Hesap Bünyesi, İstanbul 1974, s.85-86.

Kaza kavramının yabancı hukuk doktrinlerinde ne şekilde tanımlandığı hususunu inceleyecek olursak;

Alman sigorta mevzuatında kaza; sigortalının vücudu üzerine dışarıdan, bilinçli olmaksızın ve ansızın gelen bir olayın, bedeninde, sağlık durumunu bozacak şekilde bir aksaklık meydana getirmesi olarak tanımlanmaktadır¹⁹.

İngiliz sigorta hukukunda kaza kavramı çeşitli yazarlarca farklı şekillerde tanımlanmıştır. Şöyle ki;

Kaza gerçekleşmesi zarara uğrayan tarafından istenmemiş ve neden olunmamış olağandışı olay olarak tanımlanmaktadır²⁰.

Bir başka tanıma göre kaza; ölüm veya yaralanmaya neden olan öngörülme ve beklenmeyen olaydır²¹.

Son olarak kaza bilinmeyen bir nedenden veya bilinen bir nedenin alışılmadık etkisinden kaynaklanan, beklenmeyen, öngörülme ve sonuçları tahmin edilemeyen tesadüfi olay olarak tanımlanmıştır²².

Türk doktrini ile yabancı doktrinlerde yapılan tanımlamaları karşılaştırdığımızda; Türk doktrininde yer alan tanımların Alman sigorta hukukunda yapılan tanıma yakın ve paralel bir düzenleme getirdiği görülmektedir²³.

Doktrinde yapılan tanımlamalar ve FKSPGŞ.m.2'de yer alan tanım doğrultusunda kaza kavramı; "sigortalının iradesinden kaynaklanmadan ani bir biçimde gerçekleşen ve sigortalının ölümüne yahut sürekli veya geçici olarak yaralanmasına neden olan, beklenmeyen ve öngörülemez zarar verici dış etken" olarak tanımlanabilir.

2. Unsurları

Doktrinde yer alan bu tanımlamalara göre can sigortası anlamında bir kazanın varlığından söz edebilmek için aksaklığa yol açan olayın içermesi gereken bazı unsurlar bulunmaktadır.

Türk hukuk doktrininde; bir kazanın varlığından söz edebilmek için öncelikle vücudun tamamına yönelik ani ve kazaya uğrayanın iradesi dışında bir tecavüzün gerçekleşmiş olmasının ve bu kaza denilen olay ile bedeni hasar arasında bir illiyet bağının bulunmasının gerektiği ifade edilmektedir²⁴.

¹⁹ KENDER, Rayegân: Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku (I), Gözden Geçirilmiş 7.Baskı, İstanbul 2001, s.224; PEKİNER, s.86.

²⁰ COCKEREL, H.A.L : Insurance, London 1954, s.99.

²¹ IVAMY, Hardy E.R.: Dictionary of Insurance Law, London 1981 s.1.

²² MORGAN, T.W.: Porter's Law of Insurance, Eighth Edition, England 1933s.457.

²³ PEKİNER, s.86.

²⁴ DAMCI, s.151; KARAYALÇIN, s.18.

Herhangi zarar verici bir olayın kaza olarak nitelendirilebilmesi için içermesi gereken kurucu unsurların neler olduğu hakkında yabancı hukuk sistemlerinde ileri sürülen görüşleri ele alacak olursak;

Amerikan hukukunda; yaralanma veya ölüm olaylarının tamamen dışarıdan, şiddetli, tesadüfi ve diğer bütün sebeplerden bağımsız olarak gerçekleşmesi gerektiği ifade edilmektedir²⁵.

İngiliz hukukunda kazanın kurucu unsurları olarak şiddetle dışarıdan kaynaklanma, görünür olma ve sigortalının dikkatsizliği sayılmaktadır²⁶.

Zarar doğuran bir olayı can sigortası hukuku bakımından kaza olarak nitelendirebilmek için gereken Türk hukuk doktrininde aranan unsurlar sırasıyla şunlardır;

A. Anilik

Bir kazanın varlığından söz edebilmek için öncelikle ferdi kaza sigortası vasıtasıyla korunulmak istenen rizikoyu teşkil eden olayın ani bir biçimde ortaya çıkması gerekir. Kazanın tanımında yer alan anilik unsuru "bir anda, bir anlık, bir saniyede" gibi dar anlamda anlaşılmalıdır, "bir tek, kısa devreli, süresi dakik surette tayin ve tahdit edilebilen" şeklinde değerlendirilmelidir²⁷. Kaza sayılan olayın ani bir şekilde meydana gelmesinden kasıt bedeni zararın kısa bir süre devam eden bir darbenin sonucu gerçekleşmiş olmasıdır²⁸. Kaza aniden, beklenmeyen bir biçimde meydana gelmelidir. Kazanın ani olarak meydana gelmesi zaman bakımından çok beklenilmez olması anlamını taşımaktadır²⁹. İnsan bedeninin uğradığı zarara kısa süren bu beklenmeyen olay neden olmalıdır. Örneğin yüksek bir binanın balkon korkuluğundan yürüme iddiasında bulunan bir kişi bu deneme sırasında aşağıya düşerse kaza her ne kadar aniden gerçekleşmiş olsa da beklenilmezlik unsuru söz konusu değildir. Zira iddianın esası düşme veya düşmeme üzerine kuruludur. Bu nedenle bu olayı ferdi kaza sigortası teminatı kapsamına almak mümkün değildir. Buna karşılık teli kopan bir asansörde kabinin düşmesi neticesinde bir kişi ölür veya sakat kalırsa, telin kopmaya başlamasıyla kabinin tamamen düşmesi arasında en azından on dakikalık bir zaman geçse bile bu olay çok kısa sürede gerçekleşmemekle birlikte beklenilmezlik unsurunu içerdiğinden kaza kapsamına girmektedir.

Anilik unsuru kazanın uzun bir süre içerisinde meydana gelmesini önlemek amacıyla tanımda yer alan bir unsurdur. Kaza kavramını hastalık

²⁵ TAYLOR, Irwin M.: The Law of Insurance, Secod Edition, New York 1968s.44.

²⁶ PRESTON, Sidney/COLINVAUX, Raoul P: The Law of Insurance, Second Edition, London 1961 s.308-309.

²⁷ NEYZİ, s.56.

²⁸ BOZER, 1965, s.374.

²⁹ SERGİCİ, Erdoğan: Ferdi Kaza, SD 1977, Ş.213, s.82 vd. s.82.

kavramından ayıran en önemli özelliği de insan bedeninde meydana gelen zararın bu kısa süreli ve ani olarak nitelendirilen olaydan kaynaklanmasıdır³⁰.

Yılan veya başka bir hayvanın ısırıp sokması, yüksek bir yerden düşme, ağır bir şey kaldırmaktan ötürü adale kopması kazalarda anilik unsurunun en tipik biçimde ortaya çıktığı örnekleridir.

Anilik unsuru bedeni zararın meydana gelmesinde değil, kaza sayılan olay bakımından arandığından ani bir şekilde meydana gelen olay neticesinde husule gelen bedeni bir zararın da kendisini aniden göstermesi gerekmektedir. Kazanın neticesinin yani bizzat bedeni sakatlığın ani veya tedricen meydana gelmesi önemli değildir. Kimi zaman aniden gerçekleşen ve rizikoyu teşkil eden olayın neticesinde ortaya çıkan bedeni zarar kendini yavaş yavaş gösterebilir. FKSPGŞ'nin 3. maddesinde kaza olarak sayılan hallerden biri olan zehirlenme ani bir biçimde meydana gelen kazanın neticesinde bedeni zararında aniden değil bir süre sonra yavaş yavaş meydana geldiği en tipik örneklerdendir³¹.

B. Dışarıdan ve Şiddetli Bir Etki

Cismani zarara sebep olan olayın can sigortası açısından kaza sayılması için sigortalının dışarıdan ve ani şiddette bir etkiyle meydana gelmesi gerekir. Kazanın harici bir mücbir sebepten ileri gelmesi gerektiği ileri sürülmektedir³². Beden üzerindeki dışarıdan gelen etki vurma gibi aktif veya düşme gibi pasif nitelikte olabilir.

Kaza dışarıdan gelen bir olayın neticesinde değil de ferdi kaza sigortalısının şahsından, örneğin mevcut bir fiziksel bir bozukluğu nedeniyle gerçekleşmişse bu durumda ferdi kaza sigortası kapsamında bir kazanın varlığından bahsedilemez. Bu durumun en tipik örneği olarak kalp krizi geçiren bir şoförün o sırada kaza yapmasını veya bir kimsenin beyin kanaması geçirerek kayıktan düşüp boğulmasını verebiliriz.

İngiliz poliçelerinde kazanın dışarıdan kaynaklanması unsurunun yanı sıra gözle görülür olması şartı aranmasına rağmen bizim poliçe genel şartlarımızda gözle görülebilme unsurunun varlığı kazanın meydana gelmesinde ayrıca şart koşulmamıştır. FKSPGŞ etkinin dışarıdan gelmesini şart koşmakla birlikte kazanın neden olduğu zararında mutlaka dışarıdan görülebilir nitelikte olması şartını aramamıştır.

Böylece zehirli gaz teneffüsü, ilaç yerine hataen zehirli bir madde içmek gibi dış kaynaklı ancak gözle görülemeyen olaylar ile dışarıdan gelen bir et-

³⁰ BOZER, 1981, 262, BOZER, 1965, s.374; ULAŞ, s.170.

³¹ DAMCI, s.151.

³² DAMCI, s.151.

kiyle iç organlarda meydana gelen iç kanama ve sinir krizi gibi arızalar da kaza olarak kabul edilerek ferdi kaza sigortasının kapsamına alınmış, bunun neticesinde de İngiliz hukukundaki uygulamadan daha yerinde bir düzenleme getirilmiştir³³.

Kazanın dışarıdan şiddetli bir etkiyle gerçekleşmesinden maksat cismani zararın dışarıdan gelen bir zorlu kuvvet neticesinde vukuu bulmasıdır³⁴.

İngiliz ferdi kaza sigortası poliçeleri genel şartlarında yer alan kaza tanımında şiddet unsuru ile kastedilen ferdin kaza ile kendi iradesi dışından ani bir etkiyle karşılaşmasıdır. Zira kazaların daima bir köpek tarafından ısırılmak biçiminde şiddet unsuru içererek gerçekleşmediğini belirtmektedirler. Gerçekten de şiddet kavramının içinde daima anilik unsuru bulunmasına rağmen aniden ortaya çıkan olaylarda daima şiddet hali varolmayabilir. Bu nedenle kaza kavramının tanımlanmasında sadece anilik unsuruyla yetinilmiş olunmasında yarar vardır; aksi halde şiddet unsurunun katı bir biçimde aranması neticesinde ani gaz yayılmasından, kasti olmayarak ilaç yerine zehirli bir madde içmekten kaynaklanan hastalık ve ölüm halleri teminat dışı bırakılacaktır³⁵.

Şiddet unsuru anilik unsurunun yanı sıra kazayı hastalıktan ayıran bir başka önemli husustur³⁶. Zira hastalıklara neden olan mikroplarda insan vücuduna her ne kadar dışarıdan gelerek iç ve dış organlara zarar veriyor olsa da mikropların vücuda girişi sırasında şiddet unsuru söz konusu olmadığından ve hastalık insan bünyesinin dahilinde oluşan patolojik bir hal olduğundan³⁷ mikropların yol açtığı zararları kaza olarak değerlendirmek mümkün olmayacak sadece bir hastalığın varlığından söz edilecektir. Ancak dışarıdan şiddetle gelen bir kuvvetin neticesinde dahilen veya haricen bir uzvi sakatlığın meydana gelmesi halinde kazadan bahsedilebilir³⁸.

C. Sigortalının İradesi Dışında Gerçekleşme

Kazanın ve bunun yol açtığı bedeni sakatlıkların meydana gelişinde insanın iradesi kesinlikle yer almamalıdır. Kişinin kendi iradesi ve arzusu ile, bilinçli olarak bedenine zarar vermesi hali kaza olarak kabul edilemez. Ancak kazaların büyük çoğunluğunun kişinin dikkatsizliği ve ihmalden doğduğu gerçeği karşısında ağır hata haricinde ihmal ve tedbirsizlik neticesinde gerçekleşen olaylar da kaza olarak kabul edilmektedir³⁹. Buna karşılık kişi

³³ AKTAŞ, s. 43; KARAYALÇIN, s.44; ÜÇSEL, s.13.

³⁴ KARAYALÇIN, s. 18.

³⁵ AKTAŞ, s. 42; PRESTON/COLINVAUX, s.308.; ÜÇSEL, s.12

³⁶ BOZER, 1965, s.374; ULAŞ, s.171.

³⁷ DAMCI, s.151.

³⁸ NEYZİ, s.56.

³⁹ ATABEK, s.398-399; BOZER, 1981, s.262; ULAŞ, s.171.